

SAIBAR NO SICHAR IN ÜNSARNE BELDAR?

Benn i pin gest a tschovitt pinne hérta gánt in balt alúmma zo süücha sbemm. I pin gánt pan mòrgas pálle, bern 'z iz no gest tunkhl odar daz abas fin az da iz gánt oine di sum. Dise djar moi muatár, un no pellar moi nona, soin gánt na sbemm un na hennepern fin att di Marké odar in di Brusolda un soin partit von lán̄di di dráimòrgas. Ma hatt gehatt khummano vort zo giànna alúmma pan ünsarn beldar. Ma hatt bokhénét lai ándre lusérna, di kentsch un a par fremmege. Di uantzegegen sachandar bo da mar hám gemachti di vort soinz gest dar plítzegegar un dar nebl: gian zovorlùr ná in tritt von Sambinélo!

In ta' vo häut iz no asó? Mabar lazzan gian di khindar in balt alúmma? I vorsmar ditza ombrómmin ma hóart hérta mearar ren vo per un bólfo bo da hám bidar ágeheft zo giàna durch pan ünsarn pérg. Ma hatt gelest artikln vo pern un bólfo bo da hám gevezéts esela, khebar un moflù. In per hämsen gesek vor djar in Vesam,

un in bolf námp in lánt o! Attn per itza khent khött un geschribet vil: ma boast ke benn ma geat pa baut mochtmaze machan hoarn, az ma sek in per mochtma gian vort laise laisse redane, ána zo hoka oder zo loava un nia gian inkéng in khulumman von per, di muatár iz hérta námp un magat auspringen zo schütza di djungen.

Ma von bólfo mochtmaze vörtn? Ma vörteze von sèll bo ma nét khennet. Denna hánne gevorst in an tschell von moi mán̄n, bo da steat ná in gebüll vor arbat, un att die vichar boaztarts gesichtsar meearaz baz biar. Dar hattmar khött ke di bólfo att di ünsarn pérg soin gerift alúmma von Beleschlänt odar vo dar Slovenia. Dar iz gánt vürsneren zo kontára ke att Appennino soindar mearar baz 1500 bólfo un ma hatt nia gehört khön vo läut bo da soin khent gevezéts von bólfo. Sichar ma mocht bizzan ke ma hatt zo túiana pitt groaze un starche bille vichar. A per mage rivan zo sberar mearar baz 150 kile, un loafat ba-

hémme azpe a ross un a bolf iz sterchar baz a hunt. Dise vichar vörtnse von mentsch, bo da se hatt herta augemacht pitt sklopp, trappln un gift un süücha zo stvana vort bait von läut. 'Z mage auzvalln ke da nemparnse in häüsär odar in stéll zo süücha eppaz zo vrëzza. Sém̄ mochtma nicht tüan, ombrómmin da magat gian kontro in mentsch un paizan zo schützase. Pezzar iz hokin un mékka a fánn pittnar khell zo darschréka daz bill vich.

An lesten gloabe iz pezzar nèt lazzan alúmma khulummane khindar avuz von lánt, ma pitt allz daz sèll bo ma lest att di foldje un höart in televi-sion, bo da auzvalln in di stattn, gloabe soinda mearar sichar di beldar umme 'z lánt, baz zérite quartlarn vo Tria.

In ta' vo häut mochtmaze bohüatn mearar von töbegen läut baz von billin vichar!

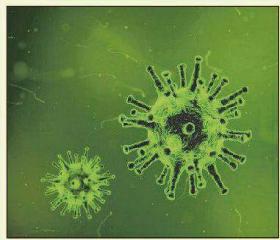
S.F.

Foto di Walter Nicolussi Zatta

A KHLUMMANDAR SPIAZAR BODA RÈTTET 'Z LEM

Zdjar 1998 a dokhtur inglés, Andrew Wakefield, hatt geschnibet affnan bichtegen földjo vo medisi, The Lancet, an artikl hältante au ke di khindar boda

khemmen vatschinart ristschàrn zo darkrännha vo autismo. Spetar hattma darvérte ke disar dokhtur hatt gehabt geváinl gélz zoa z'schreibalaungen, nützante valide vort soi soine studie. Dar földjo hatt gemocht vorsan soin lesarn vortzäing un in schreibar izzen sinamai khent vietart z'arbata azpi dokhtur. Disa gevelata teoriun von autismo hatt però gemachti an groazaan schade boda inhhaltet fin in ta' vo häut: seánka azta vil naüge studie hám gezoaget ke dar autismo hatt nicht zo tümmana pittn vatschin, vil läut vörtns hérta no zo macha vatschinàrno soine khindar. Dar naüge dekrét vo dar ministaren Lorenzin schafft zo vatschinara alle di khindar fin att 16 djar. Fin est hattma gemocht machan viar va-

tschin, von naüge schualdjär vür bartzn soin in gántzan zene. Di khindar boda nèt soin vatschinart mang nèt khemmen inngeschribet in khindargart odar in ést. Ma ditza iz nonet allz: vor berda nèt volget, dar dekrét lek vür multe vo tausankhar euro - an earstn hattma sinamai gehatt in sint zo nememanen vort di khindar. In gántz Beleschlänt mildjü läut soin méchte augerekt peng disan dekrét. Sa gloam ke di vatschin machan mearar schade baz helvan un vörtns vor di gesundheit vo soin khindar. Sa haltn zu ke pitt disan dekrét di hoachan boda redjarn ka Ruam hám gebölt machan a groazez geschenkh in fabriként vo medisin, boda gebinen vil gélt pinn vatschin. Atz 11 vo prachant a Meran dar pre-

sident Mattarella, boda au iz gest khent zo tréffa in österreichischer presidente Van der Bellen, di khent geprägtzt vil gevispla un gehöka vonan folkatz knophöf darzürnne mütar un veter boda hám gehaltet vor übl zo haba unterschrift disan dekrét. Ma boazt ke di läut da ka ús lazzanen nèt gearn schaffan vo Ruam bia sa hám zo leba un no mindar bia sa hám z'züglä au soine khindar. 'Z gianda però ummar vil schaulane beata boma hatt geglobet gernékkef fin vor bianz zait, un ditza proprio in gratzia in vatschin. Ünsärne altrnärtarten no gedkenhan di grupp odar di khainchust, beata boda hám geoment vil djunge lem in ünsarn lernant disedjart. Darsidar di khindar khemmen vatschinart mindar, sötta-

ne beata soin ná zo kheara bidrùmm da ka ús o. Nét machan vatschinàrno soine khindar iz eppaz boda schedegget nèt se alúmma, ma di ändarn ümün o, un überallz di sèlln boda sa soin debi un kránk un vor ditza mang nèt khemmen vatschinart. Vor disa resong di Béltorganizatióng vo dar Gesünthait hältert au ke 95% von khindarn schöllahn soin vatschinart. Sichar, schaffan un drönt in furse nèt dar djüst bege: vil bichtegar beratz lirnen in läut bazzet soin dise schäulane beata un umbrómmin 'z iz bichte schützun soine khindar. Asó tiatma in di ändarn lendar vo dar Europa un nindart, fin häut, hatta gebölt an dekrét zoa zo machaz vorstian in läut.

Paolo Pergher

DAR KHLUMMA PRINTZ GELEST VO PAPA FRANCESCO IN DA ZIMBRISCHZUNG

Baz hämsa panândar dar Papa Francesco un dar schraibrä Antonie de Saint-Exupéry von Khumma Printz? An uantzegez sachan: alle poade ren zuan in khinn. Benda in lem di groazaan läut, machan hérta di lestésgegen sachandar, schaubolau zo giana in khénr von sachandar, ziage ábe di schintl, schaue azpe a khinn. Benda epparümmaz khlopfar un rüafe halte au un lusan. Lazzof doin bege un lusan hérta. A khinn stüach pinta pitt alle un in alle stüach libe un impaitaten daz lestésgez bodrüm. Ditzia iz allz daz sèll boda gevällat in Zygmunt Baumann bodaz hatt gemachti pensari über da lautre societät. Allz daz sèll boda mochat pinta; di arbat, di libe, a

prodjekt vor a komunità. Azto hast a hérta azpe a klummaz pisto guat eppaz zo impaitadar. In di krich vo Papa Francesco, vorgézz berda khütt "Ma hatt hérta getánt asó"; da izta nètt platz vor ditza bora ma vor daz sèll vonan khinn. Benn 'z vorstar eppaz machez nètt stian letz; vorprennz nètt pittn börtar, darkhluppz nètt. Lazzen soi zait zo intráuma, zo prodjekta 'z lem, di guatn sachandar dekhanssabe ase deugál. Giben nètt allz inaran botta, ombrómmin, untar in huat von burm mochsto schaung durch déllant, pittn oang vo Gottarhear. Dar gróázardar intráum von Gott di kolteván soi rebe, seánka azta in Vangelo schauetz nètt auz asó, boda khemmen un bo-

pintse alúmma atz soine interessi. A trüpfle bazzar alúmma macht renvenirn anialgaz lem in désert o. Ma baz tuasto inan desért? Odar afan planét? Eppaz naüge tüätzfe semm boda inngéat di sunn. Lazzet giara pittn hien, lazz di vort, doin kontrolló, 'z iz a naügar libar, gloamar da Gott trakte untar soine véttréch. Papa Francesco lirnt a bötta soin bischof, soin pfaffan zo habe adosso 'z gestánchez vo dar obe, sait námp in läut, alóra bartnz lüslen. In disan läng viazo azpe dar mán̄n von fligar hörzate zovorlùr, vánk korádjo, a khulummaz töale vodar beth khennt alúmma di groazaan sachandar von universo, vo bobar khemmen un bo-

bar bartin gian. 'Z khüttarz alle di tage bendo lebest, bendode móvarst: bendo bokéinst doi Kreatór. Gedenkthe ke häut zo tage di läut soin nètt alúmma genützt, ma eppaz naüger izta vür khennet sa saung au azpe a kultura boda allz vantzárt. Vor se Gottarhear azpe dar Khumma Printz lazzet abe von hümbl zo läuchtega. Ditzia khintaz gëtt allz ána zo zala, genümka haltnsa khunt. Benda daz tintz iz gántz khulumma un döpo kresartar zo vágó platz in gántz hérta, ditzia beratz di arbat von tauvíl; pait di liba boda kinnt vo Gottarhear alúmma. Hüatar un nètt padrù vodar sbestar earde, du mast nètt auzhakhan allz das grümma, distrüdjarn di earde, 'z mer 'z valta

allz, allz bart austzèrrm. Bar soin khennet gerüeft zo leba inan gart voll pitt roasan, zo haldita khunt. Konsofär ber 'z gaüla, lach pitt benn 'z lachta, köréad berda velt, hantzauar vor bem 'z hattzan mengl. Allz ditza iz "hám ant".

A.G.

(prosegue su DSVL 18/08/17)

Istituto Cimbro
Kulturinstitut Lusérn
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.lusern.it

DI KRAFT VODAR MUSÌK: VO LUSÉRN FIN IN BURUNDI UN CUBA

Anche quest'anno, come ormai consuetudine, Luserna ha ospitato, per un breve periodo degli artisti. Ormai è tradizione, che nei mesi estivi, il nostro paese diventi meta di musicisti, attori, registi, altri artisti, che a modo proprio, apprezzano e godono delle bellezze e delle infrastrutture del nostro territorio. Quest'anno a organizzare ben tre eventi nel giro di poco più di una settimana è stata la scuola di musica roveretana "UpDoo!". Quindici musicisti di tutti i generi musicali e provenienti da tutta Italia si sono ritrovati proprio a Luserna per creare una composizione musicale collaborativa il cui ricavato verrà impiegato per promuovere progetti di sviluppo sociale tramite la musica nelle zone di Cuba e nel Burundi.

'Z soinz aromài vil súmmar boda Lusérn un soine struttura khemmen genützt zo macha arte: a bötta pinn musicisti vo Firenze, dena, pittan bändje vo Tria, vert peng in film "Résina" un haür vodar schual vo musik vo Rovrait. Da lest boch vo sunjo vil artisti soinse bokhant da Lusérn zoa zo partecipara a driti eventi, alle pittar musik, augerichtet vodar musikschool "UpDoo!". Dar earst evento iz gest "GuitarCampus", un kurs zo spila di kitarr odar in piano forte un zo singa, disar kurs iz gest offe alln, vor di lusérna vor di turist o: un hám partezipàrt 70 läut affn tage. Da zboote offnung iz gest a "Workshop"

vo liuteria: vünf musicisti hám gehatt di possibilità auzomachanen sèlbart di kitarr. Dar lest okkasióng, iz proprio da sèll bobar böll kontàrn daz mearaste umbrómmin 'z iz an iniziáttiva boda schaueg in futuro un boda helft in läut mindar gelükz baz bar. Si hoazt "Kapuzinerstrasse" un iz a comunità vo musicisti bodase treffan alle di djar a par tang zo macha kreatif musik, zo süücha naüge modi z' spila soine stumenti un z' schraiba an cd, alle in kompanjia, ána limiti un soperimentára naüge forme vo musik. Disar cd, dena, bart khemmen vorkhoافت un 'z gëlt bart khemmen gett da associazione Onlus Spagnoli-Bazzoni boda iz ná auzorichta ettlane musikschool in Burundi un a Cuba. Dise schualn hám azpe missión da sèll zo lirna di musik in armen läut vo dise lendar un auzolega naüge pléto vo arbat. Disar schümmra projekht zoaget ke, pittar musik un pitt alln in arti matmase divertirn, intrattenérante di läut matmá o helvan in ándar läut in soi earde. Ma speràrt ke Lusérn mage hérta ospitára dise iniziáttive un ke an tage, magari, ünsar länt magat khemmen an centro vor di musik: da alt, da sèll von ünsam tradizióng un zung, da sèll wodar khinch un alle di ändarn sneblin vodar musik sociale, sperimental, von futuro un vodar gantzan bëlt o.

Giada von Galen

